

сүйіспеншілікпен көңіл бөліңіз, бірақ сүйіспеншілікке мұқтаж басқа отбасы мүшелері бар екенін ұмытпаңыз. Отбасының барлық мүшелерінің өзін-өзі дамыту және толыққанды өмір сүру мүмкіндігі бар екеніне көз жеткізіңіз. Сіздің өміріңізді отбасында ешкім жеке өмірінен бас тартып, өзін "құрбан" сезінбеуі үшін ұйымдастырыңыз. Баланы міндеттер мен проблемалардан қорғамаңыз. Егер баланың жағдайы мүмкіндік берсе, оған қарапайым үй міндеттерін ойлап табыңыз, баланы басқаларға қамқорлық жасауға үйретуге тырысыңыз. Онымен бірге барлық мәселелерді шешіңіз.

Сіздің балаңыздың болашағы оның әлеуметтенуіне, қоғамға бейімделуіне байланысты екенін әрдайым есте ұстаған жөн. Ол диагнозына қарамастан адамдар арасында болуға, қарым-қатынас жасай алуына және жақсы көруге, көмек сұрай алуына дағдылануы үшін қолдан келгеннің бәрін жасаңыз,

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Рекомендации родителям, воспитывающим детей с ограниченными возможностями здоровья /Сост. Быстрова А.Ю., Гончарова И.А., Гурьянова М.В. – Калининград: 2016. – С. 40.*
2. *Özgüven İ.E. Evlilik ve Aile Terapisi. – Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık, 2014. – № 7.*
3. *Быкова, И.С., Краснощекова, И.В., Якиманская, И.С. Отношение к болезни у родителей детей с ОВЗ (ограниченными возможностями здоровья): постановка проблемы // Мир науки. Педагогика и психология. – 2019. – №1.*
4. *Алешина Ю.Е. Индивидуальное семейное консультирование. – М.: Класс, – 1998. – С.184.*
5. *Зверева О.Л., Кротова Т.В. Общение педагога с родителями в ДОУ. М.: ТЦ "Сфера", 2005.*

МРНТИ 14.29.23

УДК 376.42

С.С. Жакипбекова,¹ А.К. Аканбаева²

PhD, аға оқытушы

² Абай атындағы ҚазҰПУ 1 курс магистранты,

ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫНЫҢ БАЛА ДАМУЫНДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Қазақ халқының ұлттық ойындары-ептілікті, өжеттілікті, шапшандылықты, тапқырлықты талап етеді, олардың түрі сан-алуан. Сабақ барысында қазақтың ұлттық ойындарын қолдану тиімді және қазақи ұлттық болмысты сақтау жолындағы таптырмас құрал болып табылады.

Түйінді сөздер: оқушы, тіл, психикалық дамуының тежелуі, ұлттық ойын, дағды, тәрбие.

Жакипбекова С.С.,¹ Аканбаева А.К.²

¹PhD, старший преподаватель

² Магистрант 1 курса КазНПУ им. Абая

ЗНАЧЕНИЕ КАЗАХСКИХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИГР В РАЗВИТИИ РЕБЕНКА

Аннотация

Национальные игры казахского народа-требуют ловкости, выносливости, ловкости, смекалки, многообразия видов. Использование казахских национальных игр в ходе занятий является эффективным и незаменимым инструментом на пути к сохранению казахской национальной идентичности.

Ключевые слова: учащийся, язык, задержка психического развития, национальная игра, навыки, воспитание.

Zhakupbekova S.S.¹, Akanbayeva A.K.,²

¹PhD, senior lecturer

²1st year master's student of KazNPU named after Abaya,
Institute of Pedagogy and Psychology

THE IMPORTANCE OF KAZAKH NATIONAL GAMES IN THE DEVELOPMENT OF CHILDREN

Abstract

The national games of the kazakh people require dexterity, endurance, dexterity, ingenuity, variety of species. The use of kazakh national games during classes is an effective and indispensable tool on the way to preserving the Kazakh national identity.

Keywords: student, language, mental retardation, national game, skills, education.

Кіріспе. Қазақтың ұлттық ойындары ертеден келе жатқан, ұлттық болмысымызды айқындайтын, балалардың жан-жақты, епті, зерек болып өсуіне тірек бола алатын дүние. Қазақтың ұлттық ойындары алты топқа бөлінеді:

1. Ойын-сауық, тұрмыс-салт ойындары
2. Жануарлар дүниесі, аңшылыққа байланысты
3. Дене шынықтыру ойындары
4. Ептілікке, зеректікке арналған ойындар
5. Түрлі заттармен орындалатын ойындар
6. Соңғы кезде қосылған жаңа ойындар

Бұл ойындардың көбісінің ежелден қалыптасқан арнайы өлеңдері бар. Өлеңдер ойынның эстетикалық әсерін арттырып, балалардың өлең-жырға деген ыстық ықыласын оятып, көңілін көтереді, дүниетанымын арттырып, еңбекке баулиды, ширектігі, шынықтырады. Қоғамымыздың іргетасын нығайту үшін бүгінгі жастарға үлгілі, өнегелі тәрбие беру - қазіргі міндеттердің ең өзектісі. Оқушыда жалпы адамзаттық құндылықтар мен адамның айналадағы дүниемен жеке тұлғалық қатынасын (этникалық, эстетикалық, адамгершілік тұрғысынан) тәрбиелеу мақсатын халқымыздың мәдени рухани мұрасының, салт-дәстүрінің озық үлгілерін оның бойына дарыту арқылы жүзеге асыруға болады. Жас ұрпақ өз халқының мәдениетімен, асыл мұраларымен ұлттық әдебиеттер арқылы танысып келеді. Халық ойынды тәрбие құралы деп таныған. Ойынды сабақта қолдану оқушылардың ой-өрісін жетілдірумен бірге, өз халқының асыл мұраларын бойына сіңіріп, кейінгі ұрпаққа жеткізе білу құралы. Халық педагогикасының адам, отбасы, өскелең жас ұрпақты тәрбиелеу туралы арман-мақсаттарын, орныққан пікірлерін, ұсыныстарын қамтып көрсететін педагогикалық идеялар мен салт-дәстүрлері өткен мен қазіргінің арасындағы байланысты көрсетеді [1]. Ол тарихи даму барысындағы әлеуметтік мәні бар ақпаратта (білім, білік) т.б. жиналып, ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырады. Ең алдымен, халық педагогикасы өскелең ұрпақтың еңбек пен өмір сүру бейнесінің негізі болып, оларды келешектегі қызметіне дайындайды. Біздің халықтық педагогикада еңбек тәрбиесі өте ертеден бастау алады. Ертеден келе жатқан еңбек тәрбиесінің әдіс-тәсілдер құралы, сөз жоқ, еңбек болып табылады. Еңбек адамның қалыптасуы мен тәрбиеленуінде бір ұрпақтан екінші ұрпаққа өмірлік тәжірибе береді және халықтың даму барысында шешуші роль атқарады. Еңбек ету кезінде адамның дене, ақыл-ой, эстетикалық дамуы мен еңбек тәрбиесі қатар жүреді. Халықтық педагогиканың ең бір көне тиімді құралдарының біріне ойын жатады. Ойын арқылы бала қоршаған ортаны өз бетінше зерделейді. Сөйтіп, өзінің өмірден байқағандарын іске асырып қоршаған адамдардың іс-әрекетіне еліктейді. Соның нәтижесінде өзі көрген жағдайларды отбасылық тұрмыс пен қызмет түрлерін жаңғыртады. Мәселен, қазақтың ұлттық ойындары: «Бәйге», «Көкпар», «Алтын сақа», «Хан талапай», «Қыз қуу», «Тоғызқұмалақ» «Қазақ күресі», т.б. балалардың еңбекке деген қарым-қатынасы мен қабілеттерін арттырады. Ойын дегеніміз адамның ақыл-ойын дамытатын, қызықтыра отырып ойдан-ойға жетелейтін, тынысы кең, алысқа меңзейтін, қиял мен қанат бітіретін ғажайып нәрсе [2].

Ұлы педагог В.И. Сухомлинский: «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, творчествосыз, фантазиясыз толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды», – дейді. Демек, шәкірттің ақыл-ойы, парасаты ұлттық салт-сананы сіңіру арқылы байи түседі. Оқу үдерісінде ұлттық ойын элементтерін пайдалану сабақтың тақырыбы мен мазмұнына сай алынады. Сонда ғана оның танымдық, тәрбиелік маңызы

арта түседі. Оқушыларды әсіресе, «Сиқырлы қоржын», «Көкпар», «Асық» сияқты ұлттық ойындарға қатыстыру өте тиімді екеніне көз жеткізу қиын емес. Бұл ойындарды жаңа материалды бекіту немесе қайталау кезінде қолдану керек деген пікір бар. Оқушының ойынның үстінде не соңында өзінің қатысу белсенділігіне қарай түрлі баға алуы мүмкін. Мұғалім әр оқушының еңбегін бағалап, ынталандырып отыруы тиіс. Ойынның тәрбиелік маңызы мынада: ол баланы зеректікке, білгірлікке, алғырлыққа баулиды. Бабаларымыздың асыл қазыналарына деген көзқарасын құрметтеуге сөз әсемдігін сезінуге үйретеді. Батылдыққа, өжеттікке, адамгершілікке тәрбиелейді. Ендеше еңбекке баулу сабағын ұлттық ойындар арқылы сабақтастырып түсіндіру пән тақырыптарын тез, жылдам меңгеруге ықпал етеді [3]. Оқушының сөздік қорын байыта түседі. Халқымыздың ұлы перзенттерінің бірі, аса көрнекті жазушы М.Әуезов: «Біздің халқымыздың өмір кешкен ұзақ жылдарында өздері қызықтаған алуан өнері бар ғой. Ойын деген менің түсінуімше көңіл көтеру, жұрттың көзін қуантып, көңілін шаттандыру ғана емес, ойынның өзінше бір ерекше мағыналары болған», - деп тегіннен тегін айтпаса керек [4]. Қазақтың белгілі ғалым ағартушылары А.Құнанбаев, Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин халық ойындарының балаларға білім берудегі тәрбиелік мәнін жоғары бағалап, өткен ұрпақтың дәстүрі мен салтын құрметтеп, адамдардың ойы мен іс-әрекетін танып түсінуде жастардың эстетикалық, адамгершілік ой талабының өсуіне оның атқаратын қызметін жоғары бағаласа, М.Жұмабаев ойындарды халық мәдениетінің бастау алар қайнар көзі, ойлау қабілетінің өсу қажеттілігі, тілдің, дене шынықтыру тәрбиесінің негізгі элементі деп тұжырымдайды [5]. Ұлттық ойындар халық тәрбиесінің дәстүрлі табиғатының жалғасы. Ежелден дәстүрлі ойындарда халықтың өмір сүру әдісі, тұрмыс-тіршілік еңбегі, ұлттық дәстүрлері, батырлыққа-батылдық туралы түсінігі, адалдыққа, күштілікке ұмтылуы, шыдамдылық, т.б. құндылықтарға мән берілуі халық данышпандығының белгісі. ХХ ғасырдың басында өмір сүрген этнограф М.Гуннер қазақтың ұлттық ойындарын былайша жіктейді:

- Жалпы ойындар
- Қарсыласу мен күресу сипатындағы ойындар
- Ашық алаңқайдағы ойындар
- Қыс мезгіліндегі ойындар
- Демалыс ойындары
- Ат үстіндегі ойындар
- Аттракциондық-көрініс ойындар.

Негізгі бөлім: Қазақтың ұлттық қозғалыс ойындарын спорттық ойындардан ажыратып, алғаш рет бөліп қараған ғалым М.Гуннер қазақ ойындарына топтамалық жіктеу жасай отырып, ұлттық ойындарды оқу үдерісінде пайдалануға ұсыныс жасайды [5]. Ә.Бүркітбаевтың авторлығымен 1985 жылы жазылған «Спорттық ұлттық ойын түрлері және оның тәрбиелік мәні» жинағында ұлт спорты түрлері мен ұлттық спорт ойындарының балалардың күнделікті өміріндегі алатын орны, тәрбиелік маңызы және ат спорты мен ұлттық ойындарды ережесі қарастырылса, М.Балғынбаевтың «Қазақтың ұлттық спорт ойыны түрлері» (Алматы,1985) атты еңбегіндегі ат спортына қатысты бәйгеден бастап жорға жарыс, аударыспақ, жамбы ату, аламан бәйге, т.б. жарыс түрлеріне салыстырмалы талдау жасалады. Бала өміріндегі ұлттық және спорттық қимыл-қозғалыстың және ойынның алатын орны, формасы және мазмұны үлкен адамның тұрмыстық күйімен, еңбек түрімен және мазмұнымен салыстырылса, қаладағы қажеттіліктің бір тұсы адамды дағдыға үйрету екендігін байқаймыз. Ғалым А.Усова өз еңбегінде ойынның мәнін баланың дербес іс-әрекет, айналасындағы өзгерістерді танып білуге, белсенді әрекет етуге жол ашуы ретінде түсіндіреді. Автордың айтуынша шынайы өмірде баланың аты бала. Өз бетінше әлі ештеңе жасай алмайтын жан. Қам-қарекетсіз өмір ағысына ілесіп кете барады. Ол ойын үстінде ол бейне бір ересек адам тәрізді өз күшін сынап көреді. Еліміздің егемендік алуы Қазақстандағы дене шынықтыру, ұлттық ойындар мәселесіне басқаша көзбен қарауды талап етеді [6].

Қорытынды: Заман талабына сай ағылшын пәнінің біздің өміріміздің ажырамас бөлігіне айналғаны рас. Осыған орай, біз ұлттық болмысымызды сақтай отырып, өзге тілді үйретуімізде қазақтың ұлттық ойындарын қолдану тиімді болып табылады. Сабақ барысында ерекше білім алуға қажеттілігі бар бала, оның ішінде психикалық дамуы тежелген оқушыларға 10-ға дейінгі санауды үйрету ойын арқылы ұйымдастыру тиімді болып табылады. Бұл үшін біз «Санамақ», «Сақина тастау», «Дауыста, атыңды айтам» т.б. ойындарды айта аламыз [7]. Бұларды атап, санауды қалай үйрететінімізді талқыласақ:

Санамақ ойыны арқылы, жалпы санамақ ойынының өзі зеректікті, ептілікті, икемділікті қажет ететін ойындар қатарына жатады. 10-ға дейінгі санның атының қасына, бір ұқсас сөз қосып айтады. Осылайша баланың санау және сөздік қорын дамытуға болады, сан мен сөзді қатар жаттаған бала тез жаттап алады. Есте сақтау қабілеті артады.

Мысалы:

Бір дегенім-білеу

Екі дегенім-егеу

Үш дегенім-үшкір

Төрт дегенім-төрткүл

Бес дегенім-бесік

Алты дегенім-асық

Жеті дегенім-желке

Сегіз дегенім-серке

Тоғыз дегенім-торқа

Он дегенім-оймақ

«Сақина тастау» ойыны арқылы үйреткенде 10 баланы қатар отырғызып, 10-ға дейін бірінші санатып алу керек. Сосын қолындағы затты отырған қатысушылардың түйіскен екі алақан орталарына салдырғанда нешінші балаға тастағанын есте сақтауды талап ету керек. Сақина тасталған бала өзгелерге білдіртпей орынан тұрған кезде сақина салушыдан баланың реттік санын және тағы бір рет ағылшынша санауды үйретеміз. Мысалы: екінші бала болса 2 және ары қарай санау. Бұл ойын бала бойындағы ептілікпен, алғырлық, көпшілік алдында қысылмау, есте сақтау дағдыларын дамытады.

«Дауыста, атыңды айтам» ойынында да 10 баланы іріктеп алып, басты ойыншыны шеңбер ішіне тұрғызып, көзін жұмғызып, 1 ден бастап санату, сосын қолындағы, бірінші тұрған баланың ерекшелігін есте сақтап қалу. Мысалы; үстіндегі киімі, шашы, қолы деген сияқты. 10-ға дейін санап біткен кезде, 1 тұрған баланың ерекшелігін айту. Көзін ашу, дәлелдеу. Ойынды аяқтау. Бұл ойын баланың ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамытады. қайталап санату, бала бойындағы санау дағдыларын қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Төтенаев Б.Ә. Қазақтың ұлттық ойындары. – Алматы: Қазақстан, 1978. – 150 б.
2. Таникеев М. Казахские национальные виды спорта и игры. – Алматы: КазГосИздат, 1957.
3. Сухомлинский В.И. Педагогика. – М.: 1975. 3бет
4. Әуезов М. Шығармалар, 12-томдық, 11-том. – Алматы, 1969. – 234 б.
5. Жұмабаев М. Бастауыш мектепте ана тілі. – Ташкент, 1923. – 110
6. Гуннер М. Краткий сборник казахских народно-национальных видов спорта. – Алматы, 1949.
7. Бүркітбаев Ә. Спорттың ұлттық ойын түрлерін және оның тәрбиелік мәні. – Алматы: 1985. – 89 б.

МРНТИ 14.29.27

УДК 376.33

А.А. Махметова¹, Ж.С. Өтебаева²

¹ ғылыми жетекшісі, PhD, аға оқытушы, aigerim_atankizi@mail.ru

² 7M01901 – Сурдопедагогика мамандығының 2 курс магистранты, zhansayaotebaeva@gmail.com,
Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АУЫЗША ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНЫҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының ауызша қарым-қатынасының даму ерекшеліктері мәселесі қарастырылды. "Қарым-қатынас" термині пәнаралық өрісте көрсетілген. Есту қабілеті бұзылған балалардың ересектермен және құрдастарымен ауызша қарым-қатынасының ерекшеліктері анықталды. Сонымен қатар, осы санаттағы балаларда қарым-